

**Fundusze
Europejskie**
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Komunikacja z dzieckiem w kolejnych fazach rozwojowych

Materiały szkoleniowe

Fazy rozwojowe i rozwój mowy u dzieci

Termin „mowa” oznacza czynność porozumiewania się ludzi za pomocą języka, czyli społecznie wypracowanego stylu komunikacji, na który składają się słowa i reguły określające sposoby ich używania. Słowa mają charakter znaków: są sygnałami zastępującymi określone stany rzeczy, przedmioty, zjawiska, czynności czy zachodzące między nimi relacje – słowa reprezentują poszczególne elementy rzeczywistości.

Pierwszym krokiem do prawidłowej komunikacji z dzieckiem jest poznanie **prawidłowości** które rządzą rozwojem aktywności werbalnej od najmłodszych lat. Mowa jest jednym z przejawów rozwoju dziecka, zależy i współwystępuje z innymi - rozwojem aparatu mowy, zmysłu słuchu, myślenia i innych funkcji poznawczych. Bacznie obserwując aktywność werbalną możemy ocenić stopień rozwoju dziecka.

Wiedza ta przyda się nie tylko do uważnego podążania za rozwojem dziecka, ale także wczesnego **wykrycia zaburzeń** rozwoju mowy i zastosowania odpowiedniej **interwencji** wspomagającej porozumiewanie się.

Podstawowym poznawczym warunkiem rozwoju jakichkolwiek zdolności komunikacyjnych dziecka jest to, alby miało ono poczucie własnej odrębności (odróżniało siebie od innych osób) oraz potrafiło dostrzec, że inni ludzie są odbiorcami jego zachowań i reagują na nie. Dzięki temu powstaje gotowość do komunikowania się, realizowana najpierw za pośrednictwem zachowań niewerbalnych, a potem za pomocą słów.

Rozwój mowy możemy podzielić na cztery okresy:

1. okres melodii
2. okres wyrazu
3. okres zdania

4. okres swoistej mowy dziecięcej

I Okres melodii

Okres melodii trwa od urodzenia do 1 roku życia. Niemal natychmiast po urodzeniu dziecko wydaje krzyk, który spowodowany jest pierwszym oddechem. Pierwszy krzyk dziecka jest oznaką jego życiowej aktywności, ale również potwierdzeniem funkcjonowania narządów mowy. Krzykiem i płaczem niemowlę reaguje na przykre dla niego wrażenia zimna, głodu, bólu, a po pewnym czasie krzykiem komunikuje swoje niezadowolenie. Później zaczyna kojarzyć, że ile razy krzyczy, to zawsze zjawia się matka. Jest to pierwsze porozumiewanie. Krzyk jest ćwiczeniem narządu oddechowego: wdech - krótki, wydech - długi i powolny. W krzyku niemowlęcia występują elementy nieartykułowane, zbliżone nieco do samogłosek: a, o, u. Matka dość szybko uczy się odczytywać potrzeby dziecka po rodzaju (barwie, natężeniu) krzyku. Może on sygnalizować dyskomfort spowodowany mokrą pieluszką, głód, zmęczenie, przegrzanie, ból ale również pragnienie kontaktu z matką. W miarę nabywania doświadczeń, gdy dziecko zaczyna kojarzyć krzyk z przywołaniem bliskiej osoby, możemy sądzić, że opanowuje pierwszą formę komunikowania się ze światem dorosłych.

W 2-3 miesiącu życia dziecko głuży (link do odsłuchania: <https://youtu.be/CbPYKilRn24?t=22>), czyli wydaje specyficzne dźwięki o zróżnicowanych, ale zupełnie przypadkowych miejscach artykulacji, nie mieszczących się w systemie fonologicznym języka. Brzmiały one jak: gli, tli, kli, gla, bli, ebw, itp. Zaczyna wytwarzać przypadkowe dźwięki gardłowe, tylnojęzykowe. W głożeniu wyróżnia się samogłoski, spółgłoski, grupy samogłoskowe i spółgłoskowe. Głożenie występuje również u dzieci głuchych. Taka forma wokalizacji dzieci jest oznaką dobrego samopoczucia. Początkowo ma charakter samorzutny, a następnie pojawia się już jako reakcja na widok bliskiej osoby. Około 5-6 miesiąca życia *głożenie* przekształca się w *gaworzenie* (link do odsłuchania: <https://youtu.be/24xw0VCUUS8?t=13>). Jest to zamierzone powstawanie dźwięków wydawanych przez dziecko zasłyszanych z otoczenia, dziecko bawi się nimi. Niemowlę wymawia większość samogłosek i spółgłosek. Sylaby wypowiedane mechanicznie nie mają jeszcze znaczenia, ale

pełnią ważną rolę w podtrzymywaniu kontaktu z otoczeniem. Jest to duży krok na drodze rozwoju mowy.

W 7-8 miesiącu życia dziecko zaczyna reagować na mowę otoczenia. Wyraźnie artykułuje sylaby, chociaż jednorodne, to jednak tworzy wyrazy o konkretnym znaczeniu: ma-ma, ba-ba, ta-ta. Poznaje przedmioty i zaczyna kojarzyć je z nazwą, poznaje też melodię i rytm mowy. Wielką radość sprawia dziecku parskanie, prychanie, powtarzanie szeregu sylab: ma - ma..., ba - ba..., ta - ta..., la - la... Sylaby te nie mają jeszcze dla dziecka konkretnego znaczenia. Gaworzenie dostarcza nowych wrażeń słuchowych, dzięki którym dziecko przekonuje się, że odpowiednie ułożenie narządów mowy powoduje wydawanie odpowiednich dźwięków.

Trzecia faza okresu melodii pojawiająca się około 10 miesiąca życia to echolalia. W okresie tym dziecko ma tendencję do powtarzania własnych i zasłyszanych słów, które doskonalą metodą prób i błędów. Kojarzenie wielokrotnie powtarzanych dźwięków ze wskazywaniem odpowiedniej osoby lub przedmiotu prowadzi do wypowiadania ze zrozumieniem pierwszych słów: mama, tata, baba, lala. Umiejętność tę zdobywa dziecko około 1 roku życia. W słowniku dziecka możemy już zaobserwować samogłoski a, o, u, e, y, i oraz spółgłoski m., p, b, t, d. Dziecko identyfikuje kilka wyrazów, kojarzy je z przedmiotami. Z końcem 1 roku życia rozumie już dużo z tego, co do niego mówią dorośli, co czynią, o co pytają i czego żądają.

II Okres wyrazu

Przypada na drugi rok życia dziecka. Burzliwy rozwój ruchowy dziecka w tym czasie pozwala na intensywne poznawanie otaczającego świata, nazywanie interesujących go przedmiotów i odkrywanie ich cech. Dziecko rozumie o wiele więcej słów, wyrażen i zdań niż jest w stanie samodzielnie wypowiedzieć. Tak oto rozwija się słownik bierny dziecka. W okresie tym obok istniejących już samogłosek doskonalą się artykulacja spółgłosek: m., p, b, m., t, d, n, k, ś, ć czasem ź, dź. Pozostałe głoski niekiedy zastępowane są łatwiejszymi dla dziecka głoskami o zbliżonym miejscu artykulacji. Charakterystyczną cechą wymowy

dziecka w tym okresie jest upraszczanie budowy słów przez określanie nazwy wyrazu jego pierwszą lub ostatnią sylabą (np. miś - mi, daj - da, jeszcze - esce, zobacz - obać, kwiaty - katy, pomidor - midol, milot).

III Okres zdania

Przypada między drugim a trzecim rokiem życia i jest to czas budowania zdań. Początkowo są to zdania bardzo proste, zbudowane z dwóch lub trzech wyrazów i stopniowo przechodzą w wypowiedzi dłuższe, cztero- lub pięciowyrazowe. Charakterystycznym zjawiskiem w tym czasie jest „poprawianie” mowy dorosłych, którzy chcąc przypodobać się dziecku mówią do niego spieszczoną mową (dziecinnyim językiem). Świadczy to o różnicowaniu słuchowym prawidłowej i nieprawidłowej wymowy słów znanych dziecku, co jest wyraźnym symptomem rozwoju słuchu fonematycznego. Dziecko jeszcze nie potrafi poprawnie wymawiać wszystkich głosek, ale nieźle słyszy błędy w wypowiedzi i próbuje je poprawiać: ne eka, a eka (nie mówi się zeka, tylko rzeka).

W tym też okresie dziecko wypowiada już prawidłowo spółgłoski: p, b, m, f, w, k, g, h, t, d, n, l oraz samogłoski ustne a, o, u, e, y, i, a czasem nosowe: ą, ę, zaś pod koniec pojawia się s, z, c, dz, które wcześniej mogły być zastępowane przez ś, ź, ć, dź. Wymienione głoski nie zawsze są pełnowartościowe, ze względu na małą sprawność narządów artykulacyjnych. Zwłaszcza w trudniejszych zestawieniach, bywają zastępowane głoskami łatwiejszymi o zbliżonym miejscu artykulacji. Mowa dziecka staje się zrozumiała już nie tylko dla rodziców, ale również dla najbliższego otoczenia.

IV Okres swoistej mowy dziecięcej

Przypada na okres przedszkolny, a więc między trzecim a siódmym rokiem życia. W dalszym ciągu wzbogacany jest zasób słownictwa, rozwijana umiejętność budowania zdań złożonych. Następuje dalszy rozwój artykulacyjny. 3-latek powinien już wymawiać wszystkie samogłoski ustne i nosowe, chociaż w

wymowie może jeszcze zamieniać a-o, e-a, i-y. Powinien również wypowiadać spółgłoski: p, b, m, f, w, ś, ź, ć, dź, ń, k, g, h, t, d, n, l, ł, j. W tym wieku pojawiają się głoski s, z, c, dz. Chociaż dużo głosek umie już dziecko wypowiedzieć poprawnie w izolacji, w mowie potocznej może je nadal zastępować głoskami łatwiejszymi. Najczęściej s, z, c, dz, sz, ż, cz, dż są zastępowane przez zmiękczone odpowiedniki: ś, ź, ć, dź; r wymawiane jest jako l bądź j, zamiast f niekiedy występuje h.

Rola środowiska w rozwoju mowy

W procesie kształtowania się mowy dziecka dużą rolę odgrywają rodzice, a zwłaszcza matka. Dziecko uczy się mowy od otoczenia, to znaczy od osób, z którymi najczęściej przebywa. Mowa jego wychowawców jest dla niego wzorem, który sobie przyswaja, a następnie usiłuje odtworzyć. Niekiedy sami rodzice przyczyniają się do powstawania opóźnienia w rozwoju mowy dziecka, czy nawet wady wymowy; a dzieje się to wtedy, gdy mówią do niego w sposób pieśczośliwy, zniekształcając wyrazy. Mając taki wzór do naśladowania, tzw. sztuczny język, dziecko zaczyna wymawiać głoski i całe wyrazy nieprawidłowo.

Nie warto więc chwalić dziecko za jego pieśczośliwą wymowę, gdyż później używa jej ono świadomie, chcąc sprawić rodzicom przyjemność i pozyskać kolejną pochwałę. Dbajmy więc o to, by dziecko już od pierwszych tygodni życia miało właściwy i naturalny wzór wymowy. Do dziecka trzeba mówić dużo, możliwie powoli, wyraźnie, zdaniami krótkimi, a przede wszystkim o rzeczach dla niego ważnych i zrozumiałych.

Stopień rozwoju mowy zależy zarówno od wpływu środowiska, jak i do psychofizycznego rozwoju dziecka. Należy pamiętać, że rozwój mowy nie przebiega u wszystkich dzieci jednakowo: u jednych szybciej, u innych wolniej lub nieharmonijnie. Opiekunowie bardzo rzadko zdają sobie sprawę z tego, że dla rozwoju mowy dziecka bardzo duże znaczenie ma to, jakim są wzorem, jak się wypowiadają, jak ustosunkowują się do cudzej wypowiedzi.

Dzieci z wadami wymowy są często narażone na szereg problemów. Niekiedy skarżą się, że koledzy i koleżanki śmieją się z nich, nie chcą się z nimi bawić,

czasem przedrzeźniają. Dzieci takie czują się gorsze od rówieśników, są mniej pewne siebie, nie mają możliwości osiągnięcia takiego sukcesu jak ich rówieśnicy. Zapobieganie i korekcja wad wymowy, to również zapobieganie ewentualnym trudnościom czy niepowodzeniom szkolnym, bowiem dosyć często zdarza się, że dziecko źle mówiące popełnia błędy w pisaniu, a gdy słabo czyta, może mieć trudności w rozumieniu tekstów lub przejawiać zahamowania w spontanicznym wypowiedzianiu się.

Komunikacja interpersonalna

Pojęcie komunikacji oraz jej funkcje

Pojęcie „**komunikowanie**” pochodzi od łacińskiego czasownika *communico, communicare* (być w relacji, w związku z, uczestniczyć w, zresztać się z) i rzeczownika *communio* (wspólność, poczucie łączności). Definicji komunikowania są setki. Najczęściej spotkać można, że komunikowanie jest procesem, dzięki któremu rozumiemy innych i z kolei sami staramy się być zrozumianymi. Komunikacja jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na efektywność podejmowanych działań, a biorąc pod uwagę, że niemal 70 % czasu poświęcamy komunikowaniu się – pisaniu, czytaniu, mówieniu i słuchaniu – rozumienie, na czym polega komunikowanie się i jak skutecznie to czynić, jest niezwykle ważne dla każdego człowieka.

Wyróżnić można następujące funkcje komunikowania się:

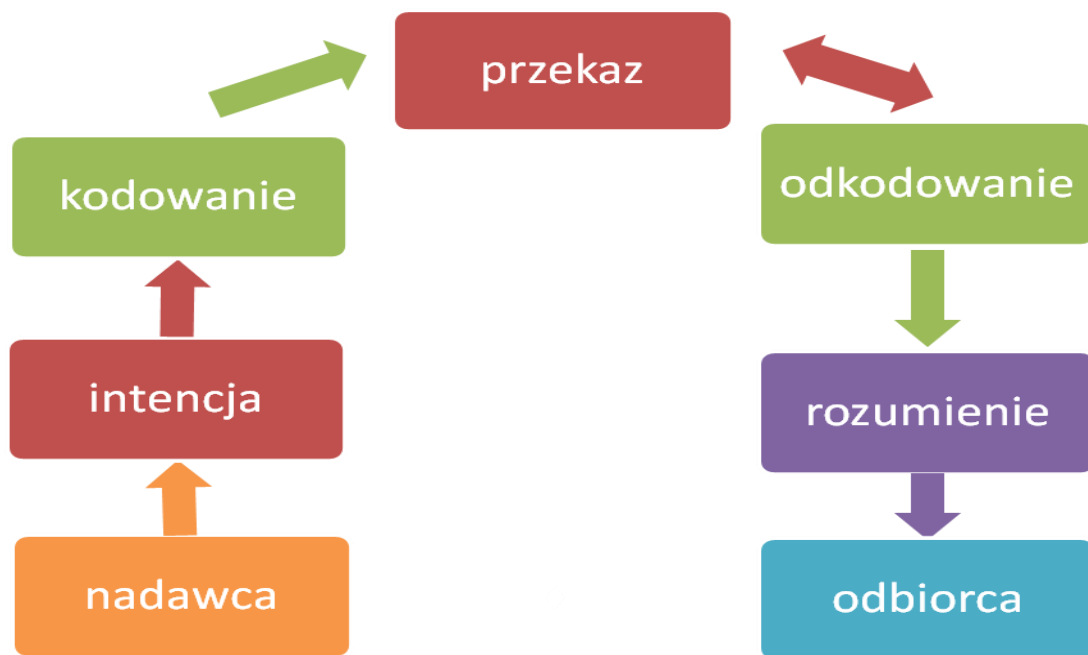
- **Kontrolna** – gdy przekazywane są informacje o powinnościach i obowiązkach odbiorców wobec siebie oraz o zakresie kontroli społecznej
- **Informacyjna** – komunikowanie służy uzyskaniu informacji niezbędnych do podejmowania decyzji i wykonywania zadań

- **Motywacyjna** – gdy przekazywane są zachęty do wykonywania pewnych działań i osiągnięcia celów
- **Emotywna** – gdy w procesie komunikowania wyraża się uczucia i postawy emocjonalne

Proces komunikacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie T. Rzepa, „Psychologia komunikowania się menedżerów”, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2006, s. 11-14.

Zgodnie z ilustrowaną powyżej teorią cybernetyczną, do zaistnienia procesu komunikacji konieczne jest wystąpienie następujących siedmiu elementów:

- nadawcy - jako źródła komunikatu,
- odbiorcy – adresata komunikatu,
- kodowania – przekształcenia komunikatu w postać symboliczną,
- dekodowania – przełożenie komunikatu na zrozumiałą dla odbiorcy formę,
- komunikatu – zakodowanej informacji,
- kanału – jako drogi przekazu (komunikacja ustna, pisemna, wizualna),

- sprzężenia zwrotnego – w formie informacji zwrotnej o zrozumieniu przekazu.

Ćwiczenie 1 Pomyśl i zapisz czym komunikacja może być dla twojego podopiecznego?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Przezwyciężaniu barier komunikacyjnych w relacji nauczyciel-podopieczny może pomóc stosowanie następujących zasad:

- Należy używać języka dostosowanego do możliwości komunikacyjnych podopiecznego, mówić bardzo zrozumiale
- Używać adekwatnego do sytuacji (komunikatu) tonu głosu, o ile to możliwe tłumiąc nieodpowiednie emocje,
- utrzymywać w miarę równe tempo mówienia (nie za szybko, nie za wolno), nie mówić w sposób monotony, akcentować ważne punkty, unikać podnoszenia głosu na końcu zdania,
- Panować nad emocjami, rozumieć podopiecznego, (prezentować postawę empatyczną),
- Skupić się na podopiecznym, aktywnie go słuchać,
- Opiekun powinien odpowiednio wykorzystać mowę niewerbalną (postawa, gesty mimika), aby w ten sposób wzbudzić pozytywne odczucia podopiecznego.
- Zwracać uwagę na mowę niewerbalną podopiecznego (gesty, mimika, pozycja ciała)
- Postępować zgodnie z przyjętymi normami etycznymi i regulaminem instytucji.

Komunikacja niewerbalna

Kanał niewerbalny służy do określania stosunków międzyludzkich, wyrażania stanów emocjonalnych i postaw. Wg psychologów komponent słowny w

konwersacjach bezpośrednich wynosi mniej niż 35%, a ponad 65% informacji ludzie przekazują w sposób niewerbalny.

Funkcje komunikacji niewerbalnej

- Komunikowanie postaw i emocji (uzgadnianie postaw interpersonalnych)
- Wspomaganie komunikacji językowej
- Zastępowanie mowy (gdy utrudniony kontakt werbalny)

Kanały ekspresji niewerbalnej.

Kanały ekspresji niewerbalnej to: mimika, pantomimika, proksemika (zachowania przestrzenne), czynniki paralingwistyczne, powierzchowność, stany fizjologiczne, budowa ciała, postawa ciała, oczy.

1. Mimika (wyraz twarzy) stany emocjonalne: szczęście, zdziwienie, strach, smutek, gniew, pogarda.

2. Pantomimika (gesty); ilustracje wypowiedzi, ujawnianie zaangażowania w rozmowę

3. Zachowania przestrzenne (proksemika)- pozycja społeczna

(sympatia/niechęć),

Strefy w zachowaniach przestrzennych:

- strefa intymna (0-45cm),
- strefa osobista (45-120 cm),
- strefa społeczna (1,2-3,6 m),
- strefa publiczna (3,6-6m).

4. Czynniki paralingwistyczne - stan emocjonalny (ton głosu, tempo mowy, intonacja, przerwy, chrząknięcia, eeee, mmmm...,)

5. Powierzchność - status, zawód, samowyoobrażenie (rodzaj ubrania, zegarki, kolczyki, makijaż, komórka, sygnety, buty itp.)

6. Stany fizjologiczne - Stan emocjonalny (zapach, rumieńce, łzawienie oczu)

7. Budowa ciała - cechy temperamentu i styl charakteru (np. szerokie plecy, mała głowa, silne nogi, biodra wypięte do przodu, duże kości itp.)

8. Postawa ciała - Relacje interpersonalne (jak ciało stoi, siedzi itp.)

9. Oczy

- ukierunkowanie uwagi - (ruchy oczu, odruch źreniczny i wielkość źrenic, częstość mrugania, kierunek patrzenia, kontakt wzrokowy, wielkość oczu itp.) ,
- rodzaj wyobraźni - (wzrokowiec, słuchowiec, kinestyk),
- stan emocjonalny - przykrość-przyjemność, lubienie-nielubienie

Cele komunikacji niewerbalnej:

- Prowokowanie podopiecznego do podejmowania wokalizacji,
- Zmniejszenie frustracji wynikającej z nierozumienia złożonych komunikatów,
- Zmniejszenie poczucia izolacji,
- Komunikowanie postaw i emocji,
- Wspomaganie komunikacji lub zastępowanie mowy.

Należy zwracać uwagę na wykorzystanie wszystkich kanałów komunikacji niewerbalnej:

- Oddech
- Sygnały płynące z ciała
- Wyraz oczu
- Mimika
- Postawa – układ ciała
- Gestykulacja
- Odgłosy nieartykułowane

Komunikacja z osobami z zauważalnymi problemami rozumienia i mówienia

Istnieją zasady, których opiekunowie chorych powinni przestrzegać w codziennym funkcjonowaniu, by proces komunikacji jak najdłużej przebiegał płynnie.

- Życie rodzinne powinno być kontynuowane możliwie normalnie - dla osoby mającej kłopoty z pamięcią, komunikacją, świadomością swoich trudności, poczucie bezpieczeństwa oraz zwyczajności jest bardzo istotne.
- Przygotowanie uczestników do nowości jest niezbędnym elementem wprowadzenia zmiany.
- Obserwuj możliwości komunikacyjne uczestnika. Gdy zauważysz, że ma problemy z mówieniem, rozumieniem, spowolnij swoją mowę. Mów spokojniej, krótkimi, prostymi zdaniami.
- Podczas rozmowy pozostawaj z uczestnikiem w kontakcie wzrokowym. Mów "do oka", by, słuchając, mógł obserwować ruch twoich ust, języka. Gdy ma problemy z rozumieniem mowy, próbuj wspierając swoje przekazy gestami.

- Nazywaj wszystkie przedmioty codziennego użytku, przedmioty w zasięgu oka. Nazywaj, komentuj czynności, które wykonujesz, np.: "robię herbatę, wsypuje cukier, mieszam łyżką, kroje chleb" itd.
- W każdy możliwy sposób zachęcaj chorego do mówienia.
- Nie przerywaj mu, gdy chce coś powiedzieć.
- Pozwól mu popełniać błędy w mówieniu, ponieważ zbyt częste i natarczywe poprawianie go sprawi, że przestanie z Tobą rozmawiać.
- Podczas rozmowy staraj się unikać drugoplanowych dźwięków (np. radio lub telewizor).
- Zastępuj uczestnika w mówieniu tylko wówczas, gdy jest to absolutnie konieczne.
- Nie stawiaj wymagań językowych, którym nie jest w stanie sprostać.
- Ponadto, w zależności od aktualnych możliwości uczestnika:
  - śpiewaj, nuć ulubione piosenki pensjonariusza, słuchajcie ulubionych nagrań,
  - zwracaj uwagę uczestnika na zegar z cyframi, określajcie wspólnie, która jest godzina,
  - zawieś na ścianie kalendarz, codziennie określajcie z chorym datę, dzień tygodnia, miesiąc, porę roku,
  - rozmawiaj z uczestnikiem często, o wszystkim, o posiłkach, o pogodzie, wciągaj w dyskusje, pytaj o zdanie,
  - poruszaj z uczestnikiem jego ulubione tematy dotyczące jego zainteresowań, wracajcie do ulubionych książek, filmów,
  - oglądajcie zdjęcia, rozmawiajcie na tematy rodzinne, wspominajcie,

- powtarzaj z uczestnikiem ciągi słów: dni tygodnia, pory roku, nazwy miesięcy, teksty modlitw, wiersze,
- przeglądajcie z uczestnikiem codzienne gazety, kolorowe tygodniki, omawiajcie przeczytane artykuły, zdjęcia,
- rozwiązujcie krzyżówki,
- zachęcaj uczestnika do czytania, zwłaszcza czytania na głos; zachęcaj, by opowiedział o tym, co przeczytał,
- przed wyjściem do sklepu róbcie listę zakupów, w sklepie zachęcaj, by uczestnik sam zakupił to, co potrzebne, bez zaglądania do kartki,
- rano zapisz uczestnikowi listę działań na dany dzień, pozostaw w widocznym miejscu, by w każdej chwili mógł skontrolować, a potem w południe i wieczorem przeczytać w celu kontroli,
- staraj się powtarzać z uczestnikiem numery telefonów najbliższych, ważne daty, imiona członków rodziny, bliskich, znajomych,
- zachęcaj uczestnika do słuchania radia, rozmawiaj na temat wysłuchanych audycji.

Jak pomóc dziecku w rozwijaniu mowy?

Mowa jest sprawnością, która wymaga doskonalenia. Jedyną drogą do jej nabywania jest kontakt ze środowiskiem, a więc przejmowanie prawidłowych wzorców mowy poprzez osłuchanie się z nią w najbliższym otoczeniu. **To, ile i w jaki sposób mówimy do dziecka ma bardzo duży wpływ na rozwój jego mowy.**

Oto kilka wskazówek dla opiekunów dziecka:

1. Należy jak najwięcej mówić do dziecka, podczas zabiegów pielęgnacyjnych, zabaw, codziennych czynności i spacerów. Każda sytuacja jest dobra, aby wychowywać dziecko w tzw. „kąpieli słownej”.

Pamiętajmy też o tym, że do dziecka należy mówić powoli i wyraźnie, a zdania nie powinny być długie.

2. Rozwój mowy dziecka przebiega według różnych schematów czyli faz rozwojowych głosek np. głoska „sz” przechodzi kolejne etapy (np. [iba-siba-syba-szyba]. Głoska „r” przechodzi tą samą drogę lecz jest zamieniana na „j” bądź „l”: [kowa-kjowa-klowa-krowa]. Zamiast niepotrzebnie martwić się niewłaściwą wymową dziecka warto zapoznać się z kolejnymi etapami tego procesu.
3. Podstawowe zadanie rodziców w okresie kształtowania się mowy dziecka polega na dostarczaniu prawidłowych wzorców wypowiedzi. Rodzice muszą mówić poprawnie! Nie mogą pozwolić sobie na powtarzanie wytworów językowych dziecka. To nie rodzice mają się uczyć od dziecka ale dziecko od rodziców. Gdy nazbyt często mówimy do dziecka pieszczotliwie, używając licznych zdrobnień, dajemy złe wzorce mowne.
4. W dzieciach drzemie naturalna skłonność do mówienia, uważajmy na to, aby jej nie tłumić swoim nadmiernym gadulstwem lub wyręczaniem dziecka w mówieniu. Czasem wystarczy obojętność, cierpka uwaga, brak zrozumienia i czasu na wysłuchanie tego co dziecko ma nam do powiedzenia, aby zahamować ten proces. Stwarzajmy dziecku okazję do wypowiedzenia tego co przeżyło. Niech opowie nam bajkę, którą obejrzało, podzieli się wrażeniami z przedszkola, wymyśli zakończenie do czytanego przez nas opowiadania.
5. Jeżeli dziecko źle wymawia jakąś głoskę- nie każmy powtarzać wyrazów zawierających tę głoskę ponieważ to tylko utrwała złą wymowę. **Dziecko nie przygotowane pod względem artykulacyjnym, niedostatecznie różnicujące słuchowo dźwięki mowy, a zmuszane do artykulacji zbyt trudnych dla niego głosek, często zaczyna je zniekształcać, wymawiając nieprawidłowo. Utrwalone złe nawyki mowne dziecka trudno jest później skorygować i wydłuża to czas terapii logopedycznej.** Powyższa uwaga szczególnie często dotyczy głoski „r” (rozwija się ona później od innych głosek), która przyjmuje niekiedy postać „r” tylnojęzykowego, dość trudnego do zlikwidowania.
6. Nie należy też karać ani zawstydzать dziecka za wadliwą wymowę, gdyż hamuje to chęć do mówienia, a w konsekwencji spowalnia proces rozwoju mowy.
7. W okresie kształtowania się mowy nie należy dziecka leworęcznego zmuszać do posługiwania się prawą ręką, gdyż zaburza to funkcjonowanie mechanizmu mowy, co w konsekwencji może prowadzić do jąkania się.

8. Kiedy dziecko zaczyna dopytywać się jaka to litera, to zwróćmy szczególną uwagę na prawidłowe wybrzmiewanie głosek. Nie wymawiamy „ty” lecz krótko „t” (bo „ty” to są 2 głoski „t”-„y”). Jeśli dostarczamy dziecku złych wzorców, nie dziwmy się, że wyraz tata przegłoskuje ono jako: [ty-a-ty-a], mama [my-a-my-a]. Pamiętajmy, że wszystkie spółgłoski należy wymawiać krótko bez elementu wokalicznego w postaci „y...”. Wbrew pozorom nie jest to łatwe. Takie nieprawidłowe wybrzmiewanie głosek może wpłynąć na to, że dziecko będzie miało trudności a analizą i syntezą słuchową wyrazów, a w przyszłości trudności w czytaniu i pisaniu.
9. Jeżeli zauważymy u dziecka opóźniony rozwój mowy, warto wybrać się do logopedy i pomyśleć o zapisaniu go do logopedy i pomyśleć o zapisaniu go do przedszkola lub na zajęcia o zwiększonej ilości kontaktów z innymi dziećmi. Wpływ grupy rówieśniczej mobilizuje do mówienia, a zabawa stwarza sprzyjające sytuacje aktywizujące spontaniczną mowę dziecka. Dzieci wzbogacają swoje słownictwo każdego dnia, wtedy gdy wypowiadają słowa (rozwijają **słownictwo czynne**) i kiedy je tylko mają w myślach lub usłyszą, a rozumieją ich sens (rozwijają **słownictwo bierne**). Rola opiekunów polega na tym, by jak najwięcej słów ze słownika biernego przechodziło do słownika czynnego, czyli by dziecko systematycznie gromadziło słownictwo wokół różnych tematów, a następnie zaczęło je stosować w odpowiednich sytuacjach. Zabawy rozwijające mowę należy proponować dzieciom uwzględniając zasadę stopniowania trudności. Tak więc rozpoczynamy od tego co jest dziecku bliskie i czego już doświadczyło. Małe dziecko uczy się na konkretach, więc nie zaczynamy od zjawisk trudnych, ale od konkretnych przedmiotów, stopniowo przechodząc do ich ilustracji aż do utrwalenia właściwej nazwy.

Na konsultację logopedyczną NIGDY nie jest za wcześnie.

Dla opiekunów, których niepokoi rozwój mowy dziecka i borykają się z decyzją czy należy udać się do logopedy, przedstawiam cechy i zachowania, które powinny wzmocnić Państwa czujność i ewentualnie przyspieszyć podjęcie decyzji dotyczącej wizyty u specjalisty.

Jeśli zauważasz u dziecka zachowania opisane poniżej należy zgłosić się z dzieckiem do logopedy.

Jeśli dziecko ukończyło 1 rok życia i :

- nie gaworzyło

- nie wymawiało prostych sylab ma - ma, ba - ba, pa - pa, da - da, itp.
- nie rozpoznaje wyrażen dźwiękonaśladowczych
- nie słucha dźwięków wydawanych przez zabawki, przedmioty
- nie reaguje na swoje imię,
- nie rozumie prostych poleceń "daj", "chodź" popartych gestem
- ma problemy z żuciem pokarmów, je tylko miksowane jedzonko
- stale się ślini (niezależnie od tego czy żąbkuje, czy nie) zgłoś się z dzieckiem do logopedy!

Jeśli dziecko ma 1 - 2 lat i:

- zauważasz u niego zjawiska opisane w punkcie dotyczącym pierwszego roku życia
- po pierwszym roku życia nie wypowiada żadnych słów
- porozumiewa się z otoczeniem za pomocą gestu i mimiki
- nie wie kogo oznaczają słowa "mama", "tata"
- nie rozumie/ nie wykonuje prostych poleceń np. "daj lalę" lub zakazów np. "nie wolno"
- nie reaguje na pytania "gdzie jest oko ?", "gdzie jest mama ?"
- jego słownictwo nie rozwija się
- nie pije z kubka
- nie potrafi samodzielnie zjeść, trzymając jedzenie rękoma
- nieustannie oddycha przez usta, stale ma otwartą buzię zgłoś się z dzieckiem do logopedy!

Jeśli dziecko ma 3- 4 lata i:

- zauważasz u niego zjawiska opisane w punktach dotyczących pierwszego i drugiego roku życia
- nie buduje zdań 2-3 elementowych
- jego słownictwo nie rozwija się
- stale lub podczas mówienia wsuwa język między zęby
- mówi dużo i chętnie, jednak jego mowa jest niezrozumiała dla otoczenia
- nie posługuje się łyżką i widelcem zgłoś się z dzieckiem do logopedy!

Jeśli dziecko ma 4 - 5 lat i:

- zauważasz u niego zjawiska opisane w punktach dotyczących pierwszego i drugiego, trzeciego i czwartego roku życia
- 4- latek - nie wymawia głosek "ś,ź,ć,dź" oraz "s,z,c,dz"
- 5 - latek - nie wymawia głosek "sz,ż,cz,dź"

- sprawia wrażenie, jakby się zacinało, jękało zgłoś się z dzieckiem do logopedy!

Jeśli dziecko ma 6 lat i:

- zauważasz u niego zjawiska opisane w punktach dotyczących pierwszego, drugiego, trzeciego, czwartego i piątego roku życia
- dziecko nie wymawia głosek "sz,ż,cz,dż" oraz "r" zgłoś się z dzieckiem do logopedy!

Dziecko do ukończenia 6 roku życia powinno prawidłowo wymawiać wszystkie głoski języka polskiego i swobodnie się nimi posługiwać podczas codziennych rozmów. Znacznie ułatwi mu to naukę pisania i czytania. Jeśli u dziecka w wieku przedszkolnym zauważacie Państwo objawy niepełności mówienia: tzn. maluch chce szybko coś powiedzieć ale „zacina się”, gubi wątek, przeciąga lub powtarza głoski i sylaby koniecznie należy zgłosić się z dzieckiem do logopedy!

JAKA POWINNA BYĆ KOMUNIKACJA?

Komunikacja z dziećmi może być otwarta lub zamknięta.

KOMUNIKACJA OTWARTA: aby porozumiewać się w sposób otwarty i skuteczny, trzeba nauczyć się słuchać.

Zdolność słuchania nie jest czynnością bierną, lecz aktywną: słuchanie zakłada wysiłek skoncentrowania się. Pierwszym krokiem do słuchania jest jasne pokazanie, że rodzice są do dyspozycji dzieci, czyli nie zajmują się niczym innym niż słuchaniem.

Codziennosc pełna jest pośpiechu, stresu i presji czasowej, w związku z czym łatwo dochodzi do biernego słuchania, podczas oglądania programów w telewizji, przygotowywania kolacji, etc. Jeśli w danym momencie nie możemy poświęcić dziecku całkowitej uwagi, lepiej zatrzymać się na chwilę i powiedzieć „Teraz nie mogę cię wysłuchać, czy możesz poczekać 10 minut aż skończę?” (oczywiście trzeba ocenić cierpliwość) niż słuchać połowicznie.

W ten sposób dziecko otrzymuje komunikat, że mój tato/moja mama chce mi poświęcić część swojego czasu. W przeciwnym wypadku otrzymuje sygnał, że dorosły namawia mnie do rozmowy, ale chyba nie chcąc tego na serio.

Drugim krokiem jest słuchanie aktywne i uważne. Każda osoba rozmawiając przekazuje 2 sygnały: jeden dotyczący zawartości, czyli poruszanego tematu, a drugi emocjonalny, niewidocznych uczuć, łączących się z zawartością.

Rozpoznanie emocjonalnej zawartości rozmowy jest kluczową umiejętnością, szczególnie w kontakcie z małutkimi dziećmi, którym często trudno jest wyrazić lub określić swoje emocje. Gdy rodzice odczytują emocjonalny przekaz od dziecka, dają mu do zrozumienia, że słuchali go aktywnie. Dzieci czują się wysłuchane, docenione i zmotywowane do kontynuowania rozmowy.

Uważne słuchanie zakłada szczególnie próbę zrozumienia emocjonalnej zawartości przekazu i od razu danie tego dziecku do zrozumienia. Na początku może się to wydawać trudne, ponieważ czasem kosztuje nas zastanowienie się nad odpowiedzią. Łatwiej zareagować bez refleksji. Ale niewątpliwie można się tego nauczyć, podobnie jak wielu innych rzeczy.

KOMUNIKACJA ZAMKNIĘTA: mówimy o komunikacji zamkniętej, gdy przez nasze zachowanie, w nieświadomy sposób zamykamy drzwi do dialogu. Wszyscy rodzice używają choć jednego ze zwrotów

- „Nie powinieneś płakać”
- „Nie powinieneś bawić się z tym dzieckiem, powinieneś z Iksińskim.
- „Czy nie mówiłam, że tak się stanie”
- „Gdybyś mnie wcześniej posłuchał...”
- „Co tym razem zrobiłeś?”
- „To żaden problem, zapomnij o tym”
- „A teraz do łóżka, jutro sprawy będą wyglądały inaczej”

Większość rodziców używa czasem jednego lub paru z powyższych zwrotów. Niewątpliwie trzeba zdać sobie sprawę, że wstrzymują one porozumienie, blokując je, należy więc unikać używania ich.

KOMUNIKACJA NIEWERBALNA

Porozumienie z dziećmi będzie niekompletne jeśli nie będziemy przywiązywać wagi do komunikacji niewerbalnej. Zwrócenie uwagi na przekaz niewerbalny naszego dziecka pozwala nam poznać jego stan ducha, jego odczucia i troski. Ponadto dzieci są wyjątkowo wyczulone na punkcie niewerbalnych wskazówek swoich rodziców.

Ważne jest również zachowanie rodziców. Nic bardziej nie przeszkadza w próbie porozumiewania się dziecka, jak mówienie mu „słucham ciebie” gdy widać, że nie uważamy na nie.

PARĘ SUGESTII DO ULEPSZENIA NIEWERBALNEJ KOMUNIKACJI Z DZIEĆMI :

- pozostawienie dotychczasowej czynności i zwrócenie kompletnej uwagi na dziecko.
- patrzenie w oczy. Pochylenie się w jego stronę, szczególnie, gdy mówi nam coś bardzo ważnego
- unikanie przerywania mu. Pozwolenie, aby skończyło wypowiedź, żeby zobaczyło, że naprawdę interesuje nas to, co mu się przytrafiło
- czasami kiwanie głową, uśmiechanie się w odpowiednim momencie
- „Mhm” od czasu do czasu pokazuje dziecku, że słuchamy go uważnie.
- Gotowość do wysłuchania dzieci i nauka słuchania jest drogą do stworzenia atmosfery zaufania i bezpieczeństwa.
- Gdy rodzice nauczą się dobrego komunikowania z dziećmi, zaczną obserwować znaczące zmiany. Dzieci staną się bardziej skłonne do akceptowania sugestii rodziców, ponieważ poczują, że są wysłuchane i zrozumiane.
- Również dzieci nauczą się lepiej porozumiewać i będą miały mniej konfliktów z kolegami.

- Dobra komunikacja z maluchami jest dobrym początkiem przed trudnym wiekiem dorastania.

KOMUNIKACJA RODZIC- DZIECKO

Skuteczne rodzicielstwo polega na uświadomieniu sobie dwóch faktów: że rodzice to istoty ludzkie, które mogą mieć problemy, oraz że dzieci to istoty ludzkie, które mogą mieć problemy. Efektywne rozwiązywanie problemów wynika z umiejętności komunikowania się między sobą. Sztuka porozumiewania się polega na : słuchaniu, ekspresji słownej i wspólnym rozwiązywaniu problemów. Od tych umiejętności zależy skuteczne rodzicielstwo.

1. SŁUCHANIE- dziecko ma potrzebę otwartego wyrażania ważnych dla niego uczuć i pragnień. Nie można im zaprzeczać, zawstydząć dziecka, wypytywać go ani w żaden sposób mu grozić. Dzieci nie można również ignorować. Jeśli nie zostaną wysłuchane, ich uczucia nie znikną- zostaną stłumione, wprowadzą w psychice dziecka zamęt lub zaczną przejawiać się w formie wściekłości. W procesie aktywnego słuchania najważniejsza jest empatia. Dzieci często nie potrafią wyrazić swoich uczuć, zadaniem rodziców jest właściwe zidentyfikowanie uczuć dziecka.

2. EKSPRESJA- wyróżnia się kilka podstawowych zasad skutecznej ekspresji w kontakcie z dzieckiem: - precyzja- należy jak najprecyzyjniej komunikować to, czego chcemy i co czujemy. Dzieci potrzebują wyraźnie określonych granic, wyznaczających przestrzeń, w której mogą bezpiecznie i swobodnie funkcjonować. Powinny też znać naturalne konsekwencje wynikające z przekroczenia tych granic. Również pochwały powinny być precyzyjne (mówiące dokładnie co się podoba i dlaczego).

- natychmiastowa informacja- dzieci należy nagradzać lub karać zaraz po danym wydarzeniu, bowiem im dłużej czeka się z wyrażeniem reakcji, tym mniejszy będzie ona miała wpływ na zachowanie dziecka.

- nie należy osadzać- ze wszystkich komunikatów skierowanych do dziecko powinno wynikać, że jest ono osobą kochaną, ponieważ oskarżanie, obrażanie i sarkazm dają dziecku do zrozumienia, że nie tylko jego zachowanie jest nie w porządku, ale również ono samo.

- spójność komunikatów – niespójne komunikaty wprowadzają chaos, ważne jest egzekwowanie ustalonych wcześniej zasad.

- odsłanianie się- wtajemniczenie dziecka w niektóre uczucia i potrzeby rodziców sprawia, że stają się dla dziecka kimś realnym, prawdziwą osobą, wówczas granice jakie wyznaczają nabierają sensu dla dziecka.

3. WSPÓLNE ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW- celem wspólnego, konsekwentnego stosowania odpowiednich technik rozwiązywania problemów jest odkrycie takiego wyjścia, które wszyscy zainteresowani będą mogli zaakceptować. Ważne jest aby rodzice rzeczywiście byli gotowi współpracować ze swoimi dziećmi, oraz aby potrafili przekonać je o swojej szczerości. Podstawą skutecznego porozumiewania się jest wytworzenie atmosfery zaufania, partnerstwa, poszanowania każdego z rozmówców.

Podstawowe czynniki sprzyjające dobrej komunikacji z dziećmi obejmują:

- zapewnienie przestrzeni edukacyjnej pozwalającej na nawiązanie kontaktu i sprawne komunikowanie się,
- uwzględnienie w kontakcie specyfiki rozwoju dzieci – możliwości skupienia uwagi, potrzeby aktywności, nawiązywanie do sfery doświadczeń dostępnych dla dziecka i jego zainteresowań (strefa najbliższego rozwoju),
- pozytywne nastawienie do dzieci, chęć nawiązywania z nimi bliskiego kontaktu, traktowanie dziecka jak równoprawnego partnera w rozmowie, okazywanie mu szacunku i zrozumienia,
- posługiwanie się kodem zrozumiałym dla dziecka – dla dzieci w wieku przedszkolnym środkiem przekazu będzie głównie język, ilustracja, pokaz, w porozumiewaniu się ze starszymi dziećmi środkiem przekazu może być również pismo,
- dostosowanie języka przekazu do możliwości dzieci, odpowiedni dobór słownictwa (np. niestosowanie słów niezrozumiałych dla dziecka,

żargonu, języka specjalistycznego) – język powinien być zrozumiały dla dzieci,

- poprawność językowa, sposób mówienia (wszelkie błędy i zniekształcenia zwracają uwagę dziecka i są łatwo przyswajane), dostosowanie tempa, głośności mówienia,
- dbałość o spójność przekazu językowego z komunikatami niewerbalnymi – dostosowanie postawy ciała, gestykulacji, mimiki, wykorzystanie odpowiedniej modulacji głosu, barwy i tempa dla podkreślenia istotnych treści,
- aranżowanie sytuacji edukacyjnych sprzyjających komunikowaniu się, wypowiedzianiu,
- uważność na to, co mówi dziecko i zachęcanie go do kontynuowania wypowiedzi poprzez pytania problemowe, otwarte, pozwalające rozwinąć odpowiedź i podtrzymujące rozmowę,
- pozwalanie na zadawanie pytań i dawanie dzieciom wystarczająco dużo czasu na odpowiedź, co pozwoli na zastanowienie się i pokonanie ewentualnej nieśmiałości, przypomnienie sobie wiedzy,
- w czasie emocjonalnych wypowiedzi dziecka – nieprzerywanie, inaczej może się zniechęcić i wycofać z sytuacji,
- postawa dorosłego, dbałość o relacje i umiejętność kierowania zespołem dzieci

Kary i nagrody

W kontaktach z dziećmi i kierowaniu grupą ważną rolę pełnią stosowane przez dorosłych kary i nagrody. Nagradzanie ma służyć zmotywowaniu dziecka do powtórzenia zachowania, wykonania danej czynności w przyszłości. Natomiast celem kary jest wyeliminowanie lub zmniejszenie w przyszłości wystąpienia niepożądanego zachowania dziecka. Istnieją trzy sposoby wpływania na niepożądane zachowania uczniów (łamiące normy) poprzez nagrody i kary (Lubawska A.):

- dostrzeganie zachowań pożądanых i wzmacnianie ich

(nagradzanie), daje wzrost liczby takich zachowań, • wskazywanie, nazywanie i karanie zachowań niepożądanych, daje spadek ich liczby, • niezauważanie zachowań negatywnych (czyli niewzmacnianie ich), może prowadzić do utrzymywania się ich na tym samym poziomie. Funkcje nagród:

- wzmacnianie w dziecku wiary we własne siły i możliwości
- zaspokojenie potrzeby uznania i sukcesu
- motywowanie do podejmowania coraz trudniejszych zadań
- dostarczanie pozytywnych emocji, radości, satysfakcji
- wzmocnienie relacji z osobami nagradzającymi
- pośrednie motywowanie świadków nagradzania

Warto pamiętać, że nagroda nie musi mieć wymiaru materialnego. Z perspektywy komunikacji z dziećmi może to być pochwała słowna lub pisemna, wyrażenie uznania, danie dziecku uwagi. Również różnorodne komunikaty niewerbalne mogą pełnić funkcję nagrody lub kary. Uśmiech, skinienie głową, dotyk np. pogłaskanie po głowie, uścisk dłoni, mogą działać jako bodźce pozytywne, wzmacniające. Jako kary odbierane mogą być: pomijanie wzrokiem, milczenie, przerywanie uczniowi, niedopuszczanie do głosu, komentowanie wypowiedzi, zwiększanie dystansu, aż do odejścia i przerywania kontaktu (J. Bobryk). W odniesieniu do stosowania kar we współczesnym podejściu do wychowania kładzie się akcent na ponoszenie przez dziecko naturalnych konsekwencji własnych działań (J. Sakowska, M. Talar, M. Witkowska). Zamiast kar warto:

-wyrażać swoje uczucia, nie atakując charakteru dziecka – „Jestem wściekła, gdy rano nie mogę znaleźć swojej srebrnej biżuterii!”

-określić swoje oczekiwania – „Oczekuję, że będziesz mnie uprzedzała o pożyczeniu mojej biżuterii.”

-wskazać dziecku, jak może naprawić swój błąd – „Miejsce biżuterii jest w szkatułce.”

-dać dziecku wybór (informując je o konsekwencjach) – „Możesz zakładać swoją biżuterię albo pożyczać moją i odkładać ją na miejsce. Sama decyduj.”

-podejmować działanie – Dziecko: „Dlaczego nie mogę znaleźć twojej biżuterii?”, Rodzic: „Ty mi powiedz, dlaczego.”

-rozwiązywać problemy

6 kroków rozwiązywania problemów i konfliktów:

1. rozpoznać konflikt i nazwać go,
2. zrozumieć dziecko, jego uczucia i potrzeby,
3. wspólnie poszukać możliwych rozwiązań,
4. krytycznie ocenić propozycje rozwiązań,
5. zdecydować się na najlepsze rozwiązanie,
6. wcielić w życie powziętą decyzję.

We współczesnym podejściu w psychologii, zamiast pojęcia nagrody często stosowane jest pojęcie pozytywnego wzmocnienia, a zamiast kary – konsekwencje.

Rozważaniom poddawana jest skuteczność systemu kar i nagród, a w zamian ustalanie z dziećmi zasad i norm współżycia, które w procesie wychowania są korzystne i satysfakcjonujące zarówno dla dziecka, jak i dorosłych. Takie ustalenia poparte odpowiednią informacją zwrotną mogą wzmocnić pozytywne lub korygować negatywne zachowania i skutecznie wpływać na postępowanie dziecka. (Mitschke K.)

Wychowanie z użyciem kar i nagród	Wychowanie bez kar i nagród
Daje stosunkowo szybkie efekty, bo kary i nagrody są silnym motywatorem: odwołują się do emocji dziecka i jego potrzeby akceptacji, nie są odroczone daleko w przyszłość, są atrakcyjne (nagrody) lub dotkliwe (kary).	Działa wolniej – bo dziecko nie dostaje natychmiastowej gratyfikacji, a jeśli nawet, to nie jest ona dla niego tak mocno odczuwalna, jak w przypadku nagrody
Efekty są ściśle związane z obecnością motywatora, czyli kary lub nagrody. Wraz z ich usunięciem motywacja do określonego, oczekiwanego przez dorosłych	Buduje silną relację między dzieckiem a rodzicem, uczniem a nauczycielem – bo trudne sytuacje rozwiązywane są empatycznie, przez rozmowę, w

zachowania, znika – bo nie została zinternalizowana, czyli uwewnętrzniona, przez dziecko.	odwołaniu do potrzeb dziecka
Kary i nagrody to komunikat dla dziecka, że warto robić to, czego oczekują od nas inni, że postępowanie tak, jak ktoś tego od nas oczekuje, jest lukratywne.	Pomaga dziecku budować bezwarunkowe poczucie własnej wartości: jeżeli coś „przeskrobie”, to dorosły pomoże mi zrozumieć, co poszło nie tak, ale to nie znaczy, że jestem zły lub że dorosły jest mną rozczarowany
Kary i nagrody przenoszą punkt ciężkości z motywacji wewnętrznej (robię coś, bo to lubię lub chcę tego) na zewnętrzną (robię coś, bo coś z tego będę mieć: pochwałę, nagrodę, aprobatę znaczącą dla mnie osoby, czyli rodzica lub nauczyciela). Często zabiera to też przyjemność z samego działania	Daje dziecku przekaz, że dorosły zawsze jest po jego stronie, stara się je zrozumieć.
Kary i nagrody wiążą się z wychowaniem warunkowym: jeśli zrobisz to, czego od ciebie oczekuję, będę z ciebie zadowolony, a jeśli nie, będę musiał cię ukarać. Dla dziecka to jest przekaz, że ocena, jaką „wystawia” mu dorosły, zależy od zachowania dziecka.	Pomaga wyeliminować z grupy przemoc i ograniczyć konflikty (lub sprawić, że są one konstruktywne) – bo dzieci uczą się rozpoznawać, nazywać i wyrażać swoje emocje w sposób akceptowany społecznie.
Silne emocje związane z karą lub nagrodą usuwają na drugi plan refleksję nad postępowaniem, które podlega karze lub nagrodzie. Zmniejszają też znaczenie naturalnych	Efekty uzyskane w wyniku rozmowy, modelowania przykładem i uczenia alternatywnych strategii są trwałe, bo są efektem zrozumienia przez dziecko, dlaczego oczekujemy od niego

konsekwencji, które tak naprawdę decydują o tym, co jest dobre, a co złe.

takiego, a nie innego zachowania. Motywacja wewnętrzna idzie z dzieckiem wszędzie tam, gdzie ono – nawet tam, gdzie nikt go nie widzi... :)

O tym, jaka strategia wychowawcza jest uznawana za skuteczną zdecyduje podejście nauczyciela, wychowawcy, rodzica, jego doświadczenia, repertuar środków wychowawczych, jaki ma do dyspozycji, skuteczność dotychczasowych działań, czas oddziaływania wychowawczego, a przede wszystkim cele, jakie zakłada się w pracy z dziećmi. Warto więc korzystać z różnorodnych sposobów oddziaływania na dziecko, z przestrzeganiem zasady, że służy to rozwojowi dziecka, z poszanowaniem jego praw i godności. Warto też wziąć pod uwagę, że wprowadzenie zasad, które dzieci znają i rozumieją oraz konsekwentne ich przestrzeganie, w naturalny sposób „porządkuje” ich zachowania i wyznacza granice. Należy też pamiętać, że gdy dorosły jest dla dziecka autorytetem, to po prostu chce ono się z nim identyfikować.

Bibliografia:

1. Kurcz, I.
(2000). *Psychologia języka i komunikacji*. Wydaw. Naukowe "Scholar".
2. Mieszkowicz M. *Etapy rozwoju mowy*. <http://poradnik-logopedyczny.pl/profilaktyka-logopedyczna/rozwoj-mowy/7/etapy-rozwoju-mowy-dziecka.html>
3. Matczak, A.
(2003). *Zarys psychologii rozwoju* [The outline of developmental psychology]. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
4. *Profilaktyka zaburzeń mowy i wspomaganie rozwoju mowy u dziecka w wieku przedszkolnym*.
http://szkpodst9.pl/logopeda/profilaktyka_zaburzen_mowy.htm
5. Szopa H.
(2018). *Rola komunikacji w życiu człowieka. Pierwszy rok życia dziecka*.
<https://www.przedszkolemaleaniolki.pl/2018/10/01/rola-komunikacji-w-zyciu-czlowieka-pierwszy-rok-zycia-dziecka/>
6. Szymańska D. *Rozwój mowy i komunikacji dziecka*.
http://www.fpd.ig.pl/images/stories/publikacje/rozwoj_mowy_komunikacji.pdf
7. Ośrodek Rozwoju edukacji (2017). *Ogniki. Specyfika komunikowania się z dziećmi*.